

Auditoriya mashg'ulotlarida talabalarni loyihalash kompetensiyalarini rivojlantirishning innovatsion metodikasi

Shoxruza Sanjarbek-qizi Izzatullayeva
Namangan davlat pedagogika instituti

Annotatsiya: Ushbu maqolada oliy ta'lim muassasalarida auditoriya mashg'ulotlari jarayonida talabalarning loyihalash kompetensiyalarini rivojlantirishga qaratilgan innovatsion metodikaning nazariy-metodik asoslari, didaktik imkoniyatlari va amaliy natijalari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda loyihalash kompetensiyasi talabaning muammoni aniqlash, maqsadni belgilash, resurslarni rejalashtirish, ijodiy yechim ishlab chiqish, natijani asoslash va refleksiv baholashga doir integrativ kasbiy sifati sifatida talqin etiladi.

Kalit so'zlar: loyihalash kompetensiyasi, auditoriya mashg'uloti, innovatsion metodika, kompetensiyaviy yondashuv, pedagogik dizayn, loyiha metodi, dizayn-fikrlash, refleksiya, mezonli baholash

Innovative methodology for developing students' project competencies in classroom sessions

Shokhruza Sanjarbek-qizi Izzatullayeva
Namangan State Pedagogical Institute

Abstract: This article provides a scientific analysis of the theoretical and methodological foundations, didactic opportunities, and practical results of an innovative methodology aimed at developing students' project competencies during classroom sessions in higher education institutions. In the study, project competence is interpreted as an integrative professional quality of a student related to identifying a problem, setting a goal, planning resources, developing a creative solution, justifying the result, and carrying out reflective assessment.

Keywords: project competence, classroom session, innovative methodology, competency-based approach, pedagogical design, project method, design thinking, reflection, criterion-based assessment

KIRISH

Zamonaviy oliy ta'lim tizimida ta'lim jarayonining asosiy vazifasi talabaga tayyor bilimlar majmuasini yetkazish bilangina cheklanmay, uni mustaqil fikrlaydigan, muammoli vaziyatni tahlil qiladigan, nazariy bilimlarni real kasbiy-amaliy holatlarga

moslab qayta konstruksiyalaydigan hamda yangi pedagogik mahsulot yaratishga qodir subyekt sifatida shakllantirishdan iborat bo'lib bormoqda[1]. Ayniqsa auditoriya mashg'ulotlarida talabalarning loyihalash kompetensiyalarini rivojlantirish masalasi pedagogik ta'limning muhim metodik muammolaridan biri sifatida namoyon bo'ladi. Chunki auditoriya darsi talabaning o'qituvchi bilan bevosita hamkorlikda bilim olishi, fikr almashishi, tahlil qilishi, topshiriqni bajarishi, o'z faoliyatini baholashi va yakuniy natijani himoya qilishi uchun asosiy didaktik maydon hisoblanadi. Shu jihatdan auditoriya mashg'ulotlarini loyihaviy faoliyatga yo'naltirish talabaning bilish faoliyatini passiv qabul qilish holatidan faol yaratish, izlash, tanlash, modellashtirish va taqdim etish jarayoniga aylantiradi[2]. Loyihalash kompetensiyasi mazmunan ko'p komponentli pedagogik hodisa bo'lib, unda motivatsion, kognitiv, operatsion, kommunikativ, kreativ va refleksiv tarkibiy qismlar bir butun tizim sifatida harakat qiladi[3]. Talaba muayyan mavzu, pedagogik vaziyat yoki kasbiy muammoni o'rganar ekan, avvalo uning mohiyatini anglaydi, maqsad va vazifalarni belgilaydi, mavjud axborotlarni tanqidiy qayta ishlaydi, muqobil yechimlarni ishlab chiqadi, natijaga erishish yo'llarini rejalashtiradi hamda yakunda o'z loyihasining ilmiy-amaliy ahamiyatini asoslaydi. Bunday faoliyat jarayonida nazariy bilim amaliy harakat bilan, individual izlanish jamoaviy muloqot bilan, ijodiy g'oya metodik dalillash bilan uyg'unlashadi. Natijada talaba o'quv topshirig'ini bajaruvchi emas, balki ta'lim jarayonini loyihalay oluvchi faol ishtirokchiga aylanadi[4]. Auditoriya mashg'ulotlarida loyihalash kompetensiyasini rivojlantirishning dolzarbligi bir necha omillar bilan belgilanadi. Birinchidan, oliy ta'limda kompetensiyaviy yondashuvning ustuvorligi talabalarda faqat predmetga oid bilimlarni emas, balki ularni kasbiy faoliyatda qo'llash, ijodiy transformatsiya qilish va natijani baholash qobiliyatini shakllantirishni talab etadi. Ikkinchidan, raqamli ta'lim muhiti, sun'iy intellekt vositalari, elektron resurslar va masofaviy kommunikatsiyalar sharoitida talaba axborotni tayyor holatda qabul qiluvchi emas, balki uni tanlov asosida saralaydigan, tahlil qiladigan va yangi loyiha mahsulotiga aylantiradigan ijodkor shaxs bo'lishi zarur. Uchinchidan, mehnat bozori va ijtimoiy amaliyotda muammoga yo'naltirilgan, hamkorlikda ishlaydigan, moslashuvchan va innovatsion fikrlaydigan mutaxassislariga ehtiyoj ortmoqda[5]. An'anaviy auditoriya mashg'ulotlarida ko'pincha ma'ruza, savol-javob, tushuntirish va nazorat elementlari ustuvor bo'lib, ular talabaning loyihalash faoliyatini to'liq faollashtira olmaydi. Innovatsion metodika esa mashg'ulotni muammoli vaziyatdan boshlash, talabalarning ehtiyoj va tajribasini aniqlash, kichik guruhlarda loyihaviy topshiriqlarni bajarish, raqamli vositalarda natijalarni modellashtirish, mezonlar asosida baholash va refleksiv tahlil qilish kabi bosqichlarni o'z ichiga oladi. Bunday metodik tuzilma darsni bir yoqlama axborot uzatish jarayonidan ko'p yo'nalishli hamkorlik, izlanish va yaratuvchanlik jarayoniga aylantiradi. Talaba nafaqat mavzuni o'zlashtiradi, balki shu mavzu asosida metodik

ishlanma, dars loyihasi, ta'limiy vaziyat yechimi, elektron resurs, diagnostik topshiriq yoki ijtimoiy-pedagogik loyiha ishlab chiqadi[6]. Mazkur maqolaning ilmiy ahamiyati shundaki, unda auditoriya mashg'ulotlarida talabalarning loyihalash kompetensiyalarini rivojlantirish masalasi alohida metodik hodisa sifatida qaraladi. Bu jarayonda loyihalash kompetensiyasi faqat loyiha metodi bilan cheklanmay, balki pedagogik dizayn, konstruktiv yondashuv, faoliyat nazariyasi, raqamli didaktika, reflektiv baholash va hamkorlikka asoslangan ta'lim texnologiyalari bilan uzviy aloqada tahlil qilinadi. Shunday yondashuv maqola mavzusining nazariy doirasini kengaytiradi hamda auditoriya mashg'ulotlarining ichki metodik imkoniyatlarini chuqurroq ochishga xizmat qiladi. Zero, loyihalash kompetensiyasini rivojlantirish uchun alohida fan yoki maxsus kurs bilan cheklanish yetarli emas; har bir seminar, amaliy mashg'ulot, laboratoriya ishi yoki trening shaklidagi dars mazmunida talabaning loyihaviy fikrlashini faollashtiruvchi vazifalar bo'lishi lozim[7]. Tadqiqot muammosining amaliy ahamiyati auditoriya mashg'ulotlari samaradorligini oshirish bilan bevosita bog'liqdir. Agar dars jarayonida talaba muammoni ko'rsa, uni tahlil qilsa, yechim ishlab chiqsa, o'z g'oyasini asoslab bera olsa va natijani baholasa, bunday mashg'ulot bilimni mustahkamlash bilan birga kasbiy tayyorgarlikni ham kuchaytiradi. Ayniqsa pedagogika yo'nalishidagi talabalar uchun bu jarayon kelgusida darsni loyihalash, o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish, o'quv maqsadlarini aniq belgilash, metod va vositalarni maqsadga muvofiq tanlash, natijalarni diagnostika qilish kabi kasbiy faoliyat elementlarini o'zlashtirish imkonini beradi[8]. Shuning uchun auditoriya mashg'ulotlarida innovatsion metodikani qo'llash nafaqat joriy o'quv natijasini, balki talabaning kelajakdagi pedagogik faoliyat sifatini ham belgilaydi. Maqolada ilgari surilayotgan asosiy g'oya shundan iboratki, talabalarning loyihalash kompetensiyalarini rivojlantirish auditoriya mashg'ulotlarida izchil, bosqichma-bosqich va mezonli tashkil etilgandagina kutilgan natijaga erishadi. Bunda o'qituvchi bilim beruvchi markaziy figura emas, balki loyihaviy faoliyatni tashkil etuvchi metodik dizayner, maslahatchi, moderator va baholovchi sifatida harakat qiladi. Talaba esa topshiriqni bajaruvchi ijrochi emas, balki muammo ustida ishlaydigan, dalil izlaydigan, variantlar yaratadigan, tanlov qiladigan va o'z qarorini himoya qiladigan subyekt sifatida namoyon bo'ladi. Shu nuqtai nazardan, innovatsion metodikaning markazida talabaning faoliyati, mustaqilligi, refleksiyasi va ijodiy natijasi turadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Mavzuga oid ilmiy manbalarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, talabalarning loyihalash kompetensiyalarini rivojlantirish masalasi so'nggi yillarda o'zbek pedagogika ilmida kompetensiyaviy yondashuv, ta'lim klasteri, muhandislik-pedagogik tayyorgarlik va innovatsion ta'lim texnologiyalari bilan bog'liq holda tadqiq etilmoqda. Bu yo'nalishda D.A. Sultanovning ta'lim klasteri sharoitida talabalarning

loyihalash kompetensiyalarini rivojlantirishga bag'ishlangan izlanishlari alohida e'tiborga loyiqdir[9]. Tadqiqotchining ilmiy qarashlarida loyihalash kompetensiyasi faqat alohida o'quv topshirig'ini bajarish malakasi emas, balki ta'lim, fan va ishlab chiqarish integratsiyasi sharoitida talabaning kasbiy-muammoli vaziyatga moslashuvi, hamkorlikda ishlashi, innovatsion g'oyani ta'limiy mahsulotga aylantirishi va natijani ijtimoiy-amaliy mezonlar orqali baholashi bilan bog'liq murakkab pedagogik sifat sifatida talqin qilinadi. D.A.Sultanova yondashuvida ta'lim klasteri muhiti talabalarning loyihaviy fikrlashini kuchaytiruvchi tashqi didaktik sharoit sifatida namoyon bo'ladi; bunda auditoriya mashg'ulotlari, mustaqil ta'lim, amaliyot, ishlab chiqarish bilan hamkorlik va ilmiy izlanishlar yagona metodik zanjirda birlashtiriladi. Bunday qarash maqola mavzusi uchun muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi, chunki auditoriya mashg'uloti loyihalash kompetensiyasini shakllantirishning boshlang'ich va markaziy maydoni sifatida ko'riladi. X.A.Turayevning talabalarning loyihalash-konstruktorlik kompetentligini rivojlantirishga oid tadqiqotlarida esa loyihalash jarayoni konstruktiv fikrlash, fazoviy tasavvur, texnik-mantiqiy tahlil, faoliyat bosqichlarini rejalashtirish va yakuniy mahsulot sifatini baholash bilan uzviy bog'langan holda yoritiladi. Tadqiqotchining ishlari, garchi ko'proq muhandislik va konstruktorlik ta'limi kontekstida shakllangan bo'lsa-da, ularning metodik mazmuni pedagogik auditoriya mashg'ulotlari uchun ham muhim ahamiyatga ega. Chunki har qanday loyihalash kompetensiyasi o'z mohiyatiga ko'ra muammoni anglash, model yaratish, resurslarni aniqlash, texnologik ketma-ketlikni belgilash va natijani ekspertiza qilish jarayonlaridan iboratdir[10]. X.A.Turayev yondashuvi loyihalash kompetentligini rivojlantirishda amaliy topshiriqning aniq tuzilishi, baholash mezonlarining ravshanligi, ijodkorlik va mantiqiylikning uyg'unligi zarurligini ko'rsatadi.

METODOLOGIK QISM

Ushbu maqolada auditoriya mashg'ulotlarida talabalarning loyihalash kompetensiyalarini rivojlantirish jarayonini ilmiy-metodik jihatdan asoslash uchun kompetensiyaviy, tizimli-faoliyatli, konstruktivistik, muammoli-loyihaviy, reflektiv va diagnostik yondashuvlar uyg'un holda qo'llanildi. Kompetensiyaviy yondashuv orqali loyihalash kompetensiyasining tarkibiy komponentlari, ya'ni motivatsion yo'nalganlik, nazariy bilim, amaliy harakat, kommunikativ hamkorlik, kreativ yechim va reflektiv baholash o'zaro bog'liq pedagogik tizim sifatida tahlil qilindi. Tizimli-faoliyatli yondashuv esa auditoriya mashg'ulotini maqsad, mazmun, metod, vosita, natija va baholash mezonlaridan iborat yaxlit jarayon sifatida ko'rish imkonini berdi. Konstruktivistik yondashuvga tayangan holda talabaning bilimni tayyor shaklda qabul qilishi emas, balki uni muammoli vaziyat, guruhli muloqot, tajriba, taqqoslash va refleksiya asosida mustaqil qurishi muhim metodik shart sifatida belgilandi. Muammoli-loyihaviy metod yordamida mashg'ulotlar real yoki modellashtirilgan

pedagogik vaziyatlardan boshlanib, talabalarning savol qo'yish, faraz ilgari surish, axborot izlash, yechim variantlarini ishlab chiqish, loyiha mahsulotini taqdim etish hamda himoya qilish faoliyati faollashtirildi. Case-study metodi talabalarga aniq pedagogik holatni tahlil qilish, vaziyatdagi ziddiyatni aniqlash va metodik yechim taklif qilish imkonini berdi. Dizayn-fikrlash metodi esa empatiya, muammoni aniqlash, g'oya yaratish, prototiplash va sinovdan o'tkazish bosqichlari orqali talabalarning ijodiy va amaliy fikrlashini rivojlantirishga xizmat qildi.

NATIJALAR

Tadqiqot mazmunidan kelib chiqib ishlab chiqilgan innovatsion metodika auditoriya mashg'ulotlarida talabalarning loyihalash kompetensiyalarini rivojlantirish uchun bir necha muhim natijalarni yuzaga chiqardi. Avvalo, dars jarayonining maqsadi oddiy bilim berishdan loyihaviy fikrlashni shakllantirishga yo'naltirilganda talabalarning mashg'ulotdagi ishtiroki sezilarli darajada faollashadi. Talabalar mavzuni faqat tinglash yoki konspekt qilish orqali emas, balki muammo qo'yish, dalillarni izlash, guruh bilan maslahatlashish, g'oya tanlash, loyiha mahsuloti yaratish va uni himoya qilish orqali o'zlashtiradi. Bu holat ularning bilish faoliyatida mustaqillik, tashabbuskorlik va ijodiy javobgarlikni kuchaytiradi. Ikkinchi muhim natija shundan iboratki, case-study, mini-loyiha, dizayn-fikrlash, teskari dizayn va portfolio kabi metodlarning bir mashg'ulot doirasida uyg'un qo'llanishi talabalarning nazariy bilimlarini amaliy harakatga ko'chirish imkoniyatini oshiradi. Masalan, pedagogik vaziyatni tahlil qilgan talaba dars maqsadini aniqlaydi, o'quv topshirig'ini ishlab chiqadi, kutilayotgan natijani belgilaydi, baholash mezonlarini tuzadi va shu orqali kelajakdagi kasbiy faoliyatga yaqinlashtirilgan amaliy tajriba orttiradi. Uchinchidan, loyihaviy topshiriqlarning guruhli shaklda bajarilishi kommunikativ kompetensiya, liderlik, rollarni taqsimlash, murosaga kelish va jamoaviy qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bunda talaba o'z fikrini dalillash, boshqalarning qarashlarini tinglash, tanqidiy mulohazani qabul qilish va umumiy natija uchun mas'uliyatni his qilishga o'rganadi. To'rtinchidan, mezonli va refleksiv baholash tizimi talabalarga o'z faoliyatidagi kuchli va zaif tomonlarni anglash imkonini beradi.

MUHOKAMA

Maqola mavzusini chuqurroq anglash uchun xorijiy pedagogik tafakkurda loyiha metodi va tajribaga asoslangan ta'lim haqidagi polemik qarashlarni tahlil qilish muhimdir. Bu borada J.Dewey va W.H.Kilpatrick qarashlari o'rtasidagi ilmiy munozara alohida ahamiyat kasb etadi. J.Dewey ta'limni hayotiy tajriba bilan bog'lash, o'quvchini faol izlanishga jalb etish va bilimni amaliy vaziyatda tekshirish zarurligini ta'kidlagan bo'lsa-da, u har qanday faoliyatni o'z-o'zidan ta'limiy natija deb qabul qilishga ehtiyotkorlik bilan yondashadi. Dewey nuqtai nazariga ko'ra, tajriba faqat pedagogik jihatdan tashkil etilgan, maqsadga yo'naltirilgan va refleksiv tahlil bilan yakunlangan taqdirdagina haqiqiy o'quv natijasiga aylanadi. Demak, auditoriya

mashg'ulotlarida talabalarning loyihalash kompetensiyasini rivojlantirishda faqat loyiha topshirig'ini berish yetarli emas; o'qituvchi muammoning didaktik qiymatini, faoliyat ketma-ketligini, baholash mezonlarini va refleksiya mexanizmini aniq belgilashi zarur. W.H.Kilpatrick esa loyiha metodini o'quvchining maqsadli, erkin va qiziqishga asoslangan faoliyati sifatida keng talqin qiladi. Uning qarashlarida loyiha shaxsiy ehtiyoj, tashabbus va ijodiy harakat bilan bog'liq bo'lib, ta'lim jarayoni o'quvchining tabiiy faolligi asosida tashkil etilishi lozim. Bu yondashuv talabalarning mustaqilligi va motivatsiyasini kuchaytirish nuqtai nazaridan muhim bo'lsa-da, ayrim tanqidchilar uni haddan tashqari erkinlikka asoslangan, o'quv mazmunining tizimliliigi va nazariy chuqurligini susaytirishi mumkin bo'lgan model sifatida baholaydilar.

XULOSA

Auditoriya mashg'ulotlarida talabalarning loyihalash kompetensiyalarini rivojlantirish zamonaviy oliy ta'limning eng muhim metodik vazifalaridan biridir. Chunki bugungi ta'lim jarayoni talabalardan faqat bilimni qayta aytib berishni emas, balki uni tahlil qilish, muammoli vaziyatga tatbiq etish, yangi yechim yaratish va natijani ilmiy asoslashni talab qiladi. Maqolada olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, loyihalash kompetensiyasi talabani kasbiy shakllanishida integrativ sifat bo'lib, unda nazariy tayyorgarlik, amaliy harakat, ijodiy tafakkur, kommunikativ hamkorlik va refleksiv baholash bir butun holda namoyon bo'ladi. Shu sababli uni rivojlantirish alohida topshiriq yoki bir martalik loyiha bilan emas, balki auditoriya mashg'ulotlarining butun metodik tizimini innovatsion asosda qayta tashkil etish orqali amalga oshirilishi lozim.

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib aytish mumkinki, auditoriya mashg'ulotlarida case-study, dizayn-fikrlash, mini-loyiha, teskari dizayn, guruhli muhokama, raqamli taqdimot, portfolio va refleksiv kundalik kabi metodlarning uyg'un qo'llanishi talabalarning loyihaviy fikrlashini faollashtiradi. Bunday metodika talabalarga muammoni aniqlash, maqsad qo'yish, resurslarni rejalashtirish, metodik yechim ishlab chiqish, taqdimot qilish va natijani baholash bo'yicha real amaliy tajriba beradi. Ayniqsa o'qituvchining moderator, maslahatchi va metodik dizayner sifatidagi roli kuchayganda, talaba o'z faoliyatining subyekti sifatida namoyon bo'ladi. Bu esa auditoriya mashg'ulotlarini reproduktiv o'qitish maydonidan ijodiy, izlanishli va natijaga yo'naltirilgan ta'lim muhitiga aylantiradi.

Xulosa sifatida ta'kidlash joizki, talabalarning loyihalash kompetensiyalarini rivojlantirish uchun mashg'ulotlarning maqsadlari aniq kompetensiya indikatorlari bilan bog'lanishi, topshiriqlar muammoli va amaliy xarakterga ega bo'lishi, baholash mezonlari oldindan belgilanishi, guruhli hamkorlik va individual refleksiya uyg'unlashtirilishi, raqamli vositalardan maqsadli foydalanilishi zarur. Shuningdek, har bir auditoriya mashg'ulotida talaba tomonidan yaratiladigan kichik loyiha mahsuloti dars fragmenti, metodik karta, ta'limiy vaziyat yechimi, elektron resurs,

diagnostik topshiriq yoki refleksiv tahlil uning kasbiy rivojlanishidagi muhim dalil sifatida baholanishi kerak. Mazkur yondashuv oliy ta'limda ta'lim sifati, talabalar faolligi va kelajak mutaxassislarning kasbiy tayyorgarligini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ro'ziyev S. et al. Bo'lajak pedagoglarni professional tayyorlashda subyektiv faoliyatni oshirishning psixologik-pedagogik jihatlari //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2026. – Т. 61. – №. 3. – С. 431-434.
2. Giyasova M. A., Sh I. D. Bo'lajak tarbiyachilarda kasbiy-pedagogik madaniyatni rivojlantirishning mazmuni //scholar. – 2025. – Т. 3. – №. 16. – С. 181-185.
3. Dautova B. Bo'lajak pedagoglarda kreativ fikrlashni shakllantirish //«ACTA NUUZ». – 2025. – Т. 1. – №. 1.1. – С. 80-82.
4. Muqimova D. X. Bo'lajak pedagoglarni kommunikativ yondashuv asosida mediatorlik faoliyatiga tayyorlash texnologiyasi //Inter education & global study. – 2025. – Т. 3. – №. 11 (1). – С. 147-153.
5. Xamidova M. Bo'lajak maxsus pedagoglarning faol fuqarolik kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi //pedagog. – 2024. – Т. 7. – №. 10. – С. 40-45.
6. Berdiyev M. M. Raqamli texnologiyalar asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish (texnologiya talimi va uni o'qitish metodikasi fani misolida) //Inter education & global study. – 2025. – Т. 3. – №. 6. – С. 248-255.
7. Jamalova K. Badiiy asarlar ustida ishlash jarayonida boshlang'ich sinf o'quvchilarining emotsional intellektini shakllantirish mezonlari //Maktabgacha va Maktab Ta'limi Jurnal. – С. 674441.
8. Mominova N. A. Bo'lajak pedagoglarda kasbiy kreativlik kompetensiyasini rivojlantirish //Ustozlar uchun. – 2025. – Т. 84. – №. 1. – С. 328-334.
9. Dusnazarov U. X. Bo'lajak pedagoglarda boshqaruv kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirishning innovatsion pedagogik omillari //Elita. uz-Elektron Ilmiy Jurnal. – 2025. – Т. 3. – №. 2. – С. 278-281.
10. Mominova N. A. Bo'lajak pedagoglarda kasbiy kreativlik kompetensiyasini rivojlantirish //Ustozlar uchun. – 2025. – Т. 84. – №. 1. – С. 328-334.